

1. Biografia

Sierpiński Waław Franciszek (1882–1969) urodził się 14 marca 1882 r. w Warszawie jako jedyny syn Konstantego Waławy, lekarza, i Ludwiki z Łapińskich. Ukończył V Gimnazjum Klasyczne w Warszawie, gdzie nabrał zamiłowania do matematyki pod wpływem nauczyciela Włodzimierza Włodarskiego. Od r. 1900 studiował matematykę na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, tam zainteresował się teorią liczb i pod kierunkiem G. Woronoja napisał swoje pierwsze prace z tej dziedziny. W 1904 r. otrzymał stopień kandydata nauk za nagrodzoną złotym medalem pracę i został nauczycielem matematyki i fizyki w IV Gimnazjum Żeńskim. W r. 1905, przyłączając się do strajku szkolnego porzucił to stanowisko, wyjechał do Krakowa i kontynuował studia matematyczne na Wydziale Filozoficznym UJ. W roku następnym doktoryzował się, formalnie u Stanisława Zaremby, na podstawie rozszerzonej wersji kandydackiej rozprawy, napisanej pod kierunkiem Woronoja „O sumowaniu szeregu $\sum_{m^2+n^2 \leq x} f(m^2+n^2)$ ”, opublikowanej pod nieco zmienionym tytułem jako [3] (liczby w nawiasach bez litery odnoszą się do części A spisu publikacji). Po powrocie do Warszawy uczył w latach 1906–8 matematyki w polskich prywatnych szkołach średnich, Seminarium Nauczycielskim w Ursynowie oraz Towarzystwie Kursów Naukowych. W r. 1907 zainteresowany teorią mnogości spędził kilka miesięcy w Getyndze, gdzie zetknął się m. in. z C. Caratheodorem. Po powrocie w r. 1908 habilitował się na Uniw. Lwowskim na podstawie prac z teorii liczb, m. in. „O pewnym zagadnieniu z rachunku funkcji asymptotycznych”, [1] i został tam docentem, a po otrzymaniu tytułu profesora nadzwyczajnego we wrześniu 1910 kierownikiem II katedry matematyki. Jako jeden z pierwszych na świecie wprowadził w r. 1909 wykład z teorii mnogości i opracował jej syntetyczne ujęcie „Zarys Teorii mnogości” (C[2]), piąte w porządku chronologicznym.

Wybuch pierwszej wojny światowej zastał Sierpińskiego w majątku teściów Pomajowie na Białorusi, skąd (jako poddany austriacki od 1910 r.) wraz z rodziną został przez władze rosyjskie wywieziony i internowany w Wiatce, gdzie spędził osiem miesięcy. Dzięki staraniom matematyków moskiewskich uzyskał w r. 1915 zezwolenie na zamieszkanie w Moskwie, gdzie brał udział w pracach Moskiewskiego Towarzystwa Matematycznego i Polskiego Koła Naukowego (jako członek Zarządu). W tym okresie zaprzyjaźnił się z N. Łuzinem, z którym współpraca przyniosła w przyszłości osiem prac wspólnych.

W lutym 1918 przez Finlandię i Szwecję Sierpiński wrócił do Polski i przez semestr letni wykładał we Lwowie, ale już jesienią 1918 r. powołano go na UW, gdzie w kwietniu 1919 otrzymał nominację na profesora zwyczajnego i kierownictwo I katedry matematyki. W latach 1921–2 pełnił też funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego. Podczas wojny 1920 r. pracował w Wydziale Szyfrów Sztabu Głównego i przyczynił się do złamania, dokonanego przez Stefana Mazurkiewicza szyfru wojsk radzieckich.

W okresie międzywojennym Sierpiński prowadził wykłady z teorii mnogości abstrakcyjnych i punktowych, teorii funkcji zmiennej rzeczywistej, teorii miary, analizy matematycznej, teorii liczb, algebry wyższej i wstępu do matematyki. W r. 1920 wspólnie ze Stefanem Mazurkiewiczem i Zygmuntom Janiszewskim założył, a następnie redagował „Fundamenta Mathematicae”, pierwsze w świecie czasopismo matematyczne wyspecjalizowane otwarte tylko dla prac z teorii mnogości i jej zastosowań oraz logiki matematycznej. Zorganizował I Kongres Matematyków Krajów Słowiańskich w Warszawie (1929) i był jego prezesem. Był prezesem I Polskiego

Zjazdu Matematycznego we Lwowie (1927) i III w Warszawie (1937), a także reprezentował polską matematykę na Międzynarodowych Kongresach Matematyków w Toronto (1924), jako ich wiceprezes — w Bolonii (1928) i Oslo (1936), a na Kongresie w Zurychu (1932) wygłosił odczyt plenarny „Sur les ensembles de points qu'on sait définir effectivement” [318]. Był też honorowym prezesem II Kongresu Matematyków Rumuńskich w Turnu-Severin (1932).

Podczas okupacji Sierpiński pracował formalnie jako urzędnik warszawskiego magistratu i od 1 X 1942 do 30 VI 1944 brał udział w podziemnym nauczaniu jako wykładowca teorii mnogości i teorii liczb; w swoim mieszkaniu organizował tajne wykłady z matematyki. Napisał też kilkanaście prac i książkę C[14]. Po powstaniu warszawskim i przejściu przez obóz w Pruszkowie przebywał w okolicach Miechowa i Raławic skąd w lutym 1945 dotarł do Krakowa. Przez letni semestr 1945 wykładał na UJ, ale już w jesieni ponownie objął swoją katedrę w Warszawie i wznowił przedwojenne wykłady. Do r. 1952 był kierownikiem I katedry matematyki, od r. 1952 do zakończenia pracy na UW w r. 1960 — kierownikiem Katedry Funkcji Rzeczywistych. Po utworzeniu w r. 1948 Państwowego Instytutu Matematycznego w Warszawie (od 1952 r. — Instytut Matematyczny PAN) został w nim samodzielnym pracownikiem naukowym, następnie przewodniczącym (1953–67) i przewodniczącym honorowym (1967–69) jego Rady Naukowej; był także kierownikiem Zakładu Teorii Liczb (maj–wrzesień 1960) i mimo przejścia 1 X 1960 na emeryturę prowadził w tym zakładzie seminarium do wiosny 1967 r.

W r. 1945 wznowił wydawanie „Fundamenta Mathematicae” (od r. 1951 jako redaktor honorowy), a także w latach 1956–69 był redaktorem naczelnym wznowionego po wojnie jedyne go wówczas czasopisma na świecie poświęconego teorii liczb „Acta Arithmetica”. Ponadto był członkiem komitetów redakcyjnych zagranicznych czasopism: „Compositio Mathematica” (1935–66), „Zentralblatt für Mathematik und ihre Grenzgebiete” (1939–44) i „Rendiconti del Circolo Matematico di Palermo” (1952–69). Przewodniczył VII Polskiemu zjazdowi Matematycznemu (połączonemu z III Zjazdem Matematyków Czeskich) w Pradze (1949) oraz VIII w Warszawie (1953). W latach 1950–67 był przewodniczącym Komitetu Okręgowego Olimpiady Matematycznej w Warszawie, w r. 1951 działał w Komitecie Organizacyjnym Pierwszego Kongresu Nauki Polskiej.

Sierpiński był jednym z twórców polskiej szkoły matematycznej i wykształcił trzy pokolenia matematyków, do jego uczniów należeli m. in.: Stanisław Ruziewicz, Otto Nikodym, Stefan Mazurkiewicz, Kazimierz Kuratowski, Bronisław Knaster, Stanisław Saks, Kazimierz Zaraniewicz, Antoni Zygmund, Adolf Lindenbaum, Karol Borsuk, Stefania Braunówna, Edward Szpilrajn-Marczewski, Antoni Wakulicz, Jerzy Browkin, Andrzej Rotkiewicz i Andrzej Schinzel, z tym że nie dla wszystkich wymienionych był promotorem przy doktoracie. Otrzymał doktoraty honorowe uniwersytetów we Lwowie (1929), Amsterdamie (1932), Tartu (1932), Sofii (1939), Paryżu (1939), Bordeaux (1947), Pradze (1948), Wrocławiu (1948), Lucknow (1949) i Moskwie (1967),

Sierpiński należał do wielu organizacji i towarzystw naukowych w kraju i za granicą. Był członkiem korespondentem Akademii Umiejętności (od r. 1917), członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności (od r. 1921) oraz jej delegatem na ośrodek naukowy Warszawski (1936–52); należał do Komitetu Naukowego Matematycznego (1936–9), był członkiem rzeczywistym PAN (od r. 1952), jej wiceprezesem (1952–57), następnie aż do r. 1968 członkiem Prezydium. Był też członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od r. 1908), jego wiceprezesem (1925–31)

i prezesem do zawieszenia działalności Towarzystwa w r. 1952, członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego we Lwowie (od r. 1926), prezesem (1928–30) PTM, od r. 1964 jego członkiem honorowym, a w latach 1926–33 reprezentował je jako przewodniczący Komitetu Narodowego Matematycznego wobec Międzynarodowej Unii Matematycznej, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od r. 1949) i członkiem honorowym Wrocławskiego Towarzystwa Nauk (od r. 1965). Ponadto przewodniczył Towarzystwom: Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (1927–33), Popierania Współpracy Naukowej z Francją (1959–63) i Przyjaźni Polsko-Rumuńskiej (w okresie międzywojennym). Za granicą był członkiem korespondentem Towarzystwa Geograficznego w Limie (od r. 1928, później honorowym, od r. 1932), Królewskiej Akademii Serbskiej (od r. 1932), Królewskiej Akademii Rumuńskiej (od r. 1932, później honorowym — od r. 1934), Królewskiego Towarzystwa Naukowego w Liège (od r. 1934), Bułgarskiej (od 1934), Jugosłowiańskiej (od r. 1938) i paryskiej Akademii Nauk (od 1948 r., później czynnym zagranicznym — od 1960), a także Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie (od r. 1950), członkiem honorowym Towarzystwa Matematyków i Fizyków Czeskich (od r. 1923), Towarzystw Matematycznych w Kalkucie (od r. 1930), Belgijskiego (od r. 1931), w Benares (od 1949), w Londynie (od 1964) oraz Akademii Nauk w Nowym Jorku (od 1959), Akademii Socjalistycznej Republiki Rumunii (od r. 1965), a także profesorem honorowym Uniwersytetu św. Marka w Limie (od r. 1939), ponadto członkiem Moskiewskiego Towarzystwa Matematycznego (od r. 1923), Królewskiego Czeskiego Towarzystwa Naukowego (od r. 1930), Akademii Nauk Ścisłych, Fizycznych i Przyrodniczych w Limie (od r. 1939), Królewskiego później Narodowego Towarzystwa Nauk i Sztuk w Neapolu (od r. 1939), Accademia dei Lincei w Rzymie (od r. 1947), Czechosłowackiej (od r. 1960) i Królewskiej Holenderskiej Akademii Nauk (od r. 1961), Międzynarodowej Akademii Filozofii Nauki w Brukseli (od r. 1961, także jej wiceprezesem w latach 1962–5) oraz Papieskiej Akademii Nauk (od r. 1968).

Sierpiński zmarł 21 października 1969 r. w Warszawie i pochowany został w Alei Zasłużonych na cmentarzu Powązkowskim. Prace i działalność Sierpińskiego były wielokrotnie nagradzane, otrzymał m. in. trzykrotnie nagrodę Akademii Umiejętności im. Konstantego Simona: za prace z matematyki czystej (1911), za „Zarys teorii mnogości”, C[2] (1913) i za „Teorię liczb”, C[3] (1917), nagrodę Polskiej Akademii Umiejętności za „Fundamenta Mathematicae” (1921), nagrodę rządu polskiego za całokształt pracy naukowej (1923), nagrodę im. Jakuba Natansona przyznaną przez Kasę im. J. Mianowskiego za „Topologię ogólną”, C[2] (1928), dwukrotnie nagrody naukowe miasta Warszawy (1929, 1954), nagrodę PTM im. Stanisława Zaremby (1947), nagrodę państwową I stopnia za całokształt pracy (1949), nagrodę „Problemów” za popularyzację nauki (1961) i złoty medal Fundacji Alfreda Jurzykowskiego (1968).

Był odznaczony m. in. Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1925), Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą (1951) i Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski (1957), Orderem Sztandaru Pracy 1 kl. (1954), Krzyżem Orderu Korony Rumuńskiej 2 kl. (1930), węgierskim Krzyżem Zasługi 2 kl. (1932), Krzyżem Oficerskim (1933) i Komandorskim francuskiej Legii Honorowej (1958) oraz bułgarskim Orderem Obywatelskiej Zasługi 2 kl. (1939). Jego imieniem nazwano krater na Księżycu, jedną z ulic Warszawy, jedną z nagród PTM, jedną z nagród III Wydziału PAN oraz doroczny wykład i związane z nim medal Oddziału Warszawskiego PTM i UW.